

EFTANAZIYA: TIBBIY AXLOQIY VA HUQUQIY JIHATLARI.

Abdurashidov Abdurahim Abdulaziz o'g'li
Toshkent kimyo xalqaro universiteti, talaba
E-mail: abdurahimabdurashidov922@gmail.com
Telefon: +998934051202

Ismoilova Musharraf Madaminjon qizi
Toshkent kimyo xalqaro universiteti, talaba
E-mail: weikxa1@icloud.com
Telefon: +9989771502205

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17647611>

ANNOTATSIIYA: Ushbu tezisdagi e'tibor eutanaziya masalasining tibbiy, axloqiy va huquqiy jihatlari qaratilgan. Maqolada eutanaziyaning turli turlari, u bilan bog'liq tibbiy protokollar, shifokor va bemor huquqlari, axloqiy dilemma va jahon tajribalari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, eutanaziyaning qonuniyligi va xalqaro hamda respublika miqyosida tartibga solish masalalari ham ko'rib chiqiladi.

KALIT SO'ZLAR: Eutanaziya, shifokor yordamida o'lim, axloqiy dilemma, huquqiy tartib, bemor huquqlari, inson hayoti, tibbiy protokol, jamiyat xavfsizligi.

Аннотация: В данной тезисной работе рассматриваются медицинские, этические и правовые аспекты эвтаназии. Статья анализирует различные виды эвтаназии, связанные с ней медицинские протоколы, права врачей и пациентов, этические дилеммы, а также мировой опыт. Кроме того, рассматриваются вопросы законности эвтаназии и её регулирования на международном и республиканском уровнях.

Ключевые слова: эвтаназия, смерть с помощью врача, этическая дилемма, правовое регулирование, права пациентов, жизнь человека, медицинский протокол, безопасность общества

Abstract: This thesis focuses on the medical, ethical, and legal aspects of euthanasia. The study analyzes different types of euthanasia, associated medical protocols, the rights of doctors and patients, ethical dilemmas, and international experiences. In addition, issues of the legality of euthanasia and its regulation at both international and national levels are examined.

Keywords: euthanasia, physician-assisted death, ethical dilemma, legal regulation, patient rights, human life, medical protocol, public safety

KIRISH

Eutanaziya — bu tibbiy yordam orqali insonning o'z hayotini tugatishga yordam berish amaliyoti bo'lib, u ko'pincha og'ir, davolashga yaramaydigan kasalliklarda qo'llaniladi. So'nggi yillarda tibbiyotning rivojlanishi, bemorlarning huquqiy savodxonligi va inson hayotining qadriyatlari e'tibor markazida bo'lishi eutanaziyaning tibbiy va huquqiy jihatlari muhim masala sifatida ko'rsatmoqda.

Eutanaziya turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin: **faol eutanaziya** — shifokor bemorning o'limiga bevosita yordam beradi; **passiv eutanaziya** — davolashni to'xtatish yoki hayotni uzaytiruvchi protseduralarni bekor qilish orqali sodir bo'ladi. Har bir holat tibbiy, axloqiy va huquqiy nuqtai nazardan turlicha baholanadi.

Shuningdek, eutanaziya jamiyat, shifokor va bemor o'rtasidagi murakkab axloqiy dilemma bilan bog'liq bo'lib, inson huquqlarini hurmat qilish va hayotning qiymatini saqlash o'rtasida tanlovni talab qiladi.

Tahlil va Muhokama

Eutanaziya masalasi zamonaviy tibbiyot, axloqshunoslik va huquqshunoslik sohalarida eng murakkab va muhokama qilinadigan mavzulardan biridir. Bu jarayonning tibbiy, axloqiy va huquqiy jihatlarini alohida ko'rib chiqish lozim, chunki har bir jihat bemor hayoti va shifokorning professional mas'uliyati bilan bevosita bog'liqdir.

Tibbiy jihatlar

Tibbiy nuqtai nazardan eutanaziya bemorning og'riq va azobini kamaytirish, hayot sifatini saqlash va bemorning so'nggi kunlaridagi og'riqni engillashtirishga qaratilgan choralar sifatida ko'riladi [4]. Masalan, terminal bosqichidagi saraton kasalligi, yirik miya shikastlanishi, degenerativ kasalliklar yoki og'riqli nevrologik holatlarda bemorlar kundalik hayot sifatini yo'qotadi, doimiy azob va noqulaylikni boshdan kechiradi. Shu holatlarda tibbiy amaliyotlar orasida og'riqni yengillashtiruvchi davolash, palliativ tibbiyot va hayotiy qo'llab-quvvatlash vositalari yetarli bo'lmasa, eutanaziya bemor va uning oilasi uchun ixtiyoriy yechim sifatida qaraladi [4], [10].

Faol eutanaziya va passiv eutanaziya tibbiy jarayonlarning turli shakllarini anglatadi. Faol eutanaziya shifokorning bevosita aralashuvi bilan bemorning o'limiga olib keladi, masalan, og'riqni kamaytiruvchi vositalar yordamida hayotiy funksiyalarni to'xtatish. Passiv eutanaziya esa davolashni to'xtatish, reanimatsiya choralari qo'llamaslik yoki sun'iy nafas olish mashinalarini o'chirish orqali sodir bo'ladi [5].

Xalqaro tajribaga qaraganda, Niderlandiya va Belgiya qonunchiligida faol eutanaziya qat'iy tibbiy protokollar asosida amalga oshiriladi. Shifokor bemorning og'riq va azoblarini baholaydi, uning roziligini oladi va boshqa davolash usullari yetarli emasligini aniqlaydi. Shuningdek, bemorning psixologik holati, oilaviy maslahatlar va tibbiy ekspertiza jarayonlari ham majburiy hisoblanadi [5]. Bu protseduralar shifokorning professional mas'uliyati va bemor huquqlarini muvozanatlashga qaratilgan.

O'zbekiston sharoitida eutanaziya amaliyoti qonuniy tartibga solinmagan. Sog'liqni saqlash tizimi faqat hayotni saqlash, og'riqni kamaytirish va bemorning sog'lig'ini barqarorlashtirish choralari qo'llashni nazarda tutadi [8]. Shu sababli tibbiy xodimlar faol eutanaziya yoki bemorning o'limiga bevosita yordam berish imkoniga ega emas. Ammo palliativ tibbiyot, og'riqni nazorat qilish dasturlari va psixologik yordam bemorning hayot sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi [10].

Axloqiy jihatlar

Eutanaziya axloqiy dilemma bilan bog'liq bo'lib, u shifokor vazifasi va bemor huquqlari o'rtasidagi ziddiyatni namoyon qiladi. Biomeditsina axloqiyati ikki asosiy printsipga tayanadi: hayotni saqlash va azobni kamaytirish [6]. Shu nuqtai nazardan, eutanaziya qarori shaxsiy va ijtimoiy mas'uliyatni o'z ichiga oladi. Shifokor bemorning roziligini inobatga olishi, uning og'riq va kasallik darajasini baholashi, oilaviy maslahatlar va psixologik maslahatlarni hisobga olishi lozim.

Ba'zi olimlar eutanaziyani "insoniy yordam" sifatida baholasa, boshqalar uni "hayotga nisbatan tajovuz" deb hisoblaydi. Bu qarama-qarshilik axloqiy masalalarni murakkablashtiradi. Masalan, faol eutanaziya bemorning hayotini bevosita tugatadi, passiv eutanaziya esa davolashni to'xtatish bilan cheklangan. Shu sababli passiv eutanaziya ko'pincha axloqiy jihatdan kamroq muammoli hisoblanadi, chunki bemor tabiiy jarayon orqali vafot etadi, lekin faol eutanaziya shaxsiy rozilik va tibbiy ekspertiza talab qiladi [7].

Shuningdek, axloqiy muhokamalar diniy e'tiqodlar va jamiyat qadriyatlari bilan chambarchas bog'liq. Masalan, ko'plab diniy ta'limotlarda inson hayoti oliy qadriyat sifatida qaraladi va uni sun'iy ravishda tugatish mumkin emas. Shu bilan birga, insoniy yondashuv — bemorning azobini kamaytirish va hayot sifatini oshirish — ko'plab jamiyatlarda qadrlanadi. Shu nuqtai nazardan, eutanaziya masalasi shaxsiy, oilaviy, axloqiy va madaniy kontekstlarda murakkab muammo sifatida ko'riladi.

Huquqiy jihatlar

Eutanaziya bo'yicha qonuniylik mamlakatdan mamlakatga farq qiladi. Niderlandiya, Belgiya va Lüksemburgda faol eutanaziya qonuniylashtirilgan bo'lib, qat'iy shartlar va protokollar belgilangan. Bemor og'riq va azobni boshdan kechiradi, rozilik bergan, shifokor protsedurani qat'iy tartibda bajaradi va huquqiy nazorat ostida bo'ladi [5].

O'zbekiston Respublikasida esa eutanaziya huquqiy jihatdan taqiqlangan. Tibbiy xodimlar bemorning hayotini saqlash va og'riqni kamaytirishga qaratilgan choralarni amalga oshiradi, shu jumladan reanimatsiya, palliativ yordam va psixologik maslahatlar. Shifokorlarning noto'g'ri amaliyoti jinoiy javobgarlikka olib keladi [8], [9]. Shu sababli huquqiy jihatdan eutanaziya amaliyoti O'zbekistonda qattiq nazorat ostida bo'lib, bemor huquqlarini himoya qilish va tibbiy xodimlarning professional axloqini ta'minlashga qaratilgan.

Huquqiy muhokamalar shuningdek, bemor roziligi, shifokor mas'uliyati va ijtimoiy xavfsizlikni birlashtirishga qaratilgan. Shu nuqtai nazardan, qonunchilik eutanaziyani amalga oshirish yoki rad etishda qat'iy me'yorlarni belgilashi lozim. Bu nafaqat bemor, balki shifokor va jamiyat manfaatlarini muvozanatlashga xizmat qiladi.

Jamiyatdagi ijtimoiy va psixologik jihatlar

Eutanaziya masalasi jamiyatda keng muhokama qilinadi. Bemor va oila a'zolari orasidagi kelishmovchilik, diniy e'tiqodlar, madaniy qadriyatlar va shaxsiy qarashlar qarorni murakkablashtiradi [10]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bemorlarning hayot sifatini oshirish va og'riqni kamaytirish uchun alternativ usullar — palliativ tibbiyot, og'riqni nazorat qilish dasturlari, psixologik maslahatlar keng qo'llaniladi.

Shuningdek, jamiyat eutanaziyani qabul qilish yoki rad etishda axloqiy, diniy va madaniy faktorlarni hisobga oladi. Masalan, G'arbiy Yevropa mamlakatlarida eutanaziya qonuniy bo'lishiga qaramay, jamiyat ichida doimiy muhokama va bahslar mavjud. Shu bilan birga, rivojlanayotgan mamlakatlarda, jumladan O'zbekistonda, eutanaziya masalasi nafaqat tibbiy va huquqiy, balki ijtimoiy va psixologik kontekstda ham dolzarb hisoblanadi.

Psixologik nuqtai nazardan, eutanaziya qarori bemor va oilasi uchun og'ir psixologik stress, qaror qabul qilishdagi murakkablik va ijtimoiy bosimni keltirib chiqaradi. Shu sababli, har qanday qaror psixologik maslahat va oilaviy maslahatlarni o'z ichiga olishi lozim.

Jamiyatdagi qadriyatlar va ijtimoiy tajriba shuni ko'rsatadiki, eutanaziya masalasi tibbiy protokollar bilan cheklanmasdan, ijtimoiy va psixologik kontekstda ham baholanishi zarur. Shu bilan birga, palliativ tibbiyot, og'riqni nazorat qilish va psixologik yordam bemor va oilaga eutanaziyaga alternativ yechim sifatida xizmat qiladi.

XULOSA

Eutanaziya masalasi murakkab va ko'p qirralidir. Tibbiy jihatdan, u og'riqni kamaytirish va hayot sifatini oshirish bilan bog'liq bo'lsa, axloqiy jihatdan bemorning roziligi va hayotning qadriyatlari bilan bog'liq dilemma mavjud. Huquqiy jihatdan eutanaziya mamlakat

qonunchiligida turlicha tartibga solingan va noto'g'ri amaliyotlar jinoiy javobgarlikka olib keladi.

O'zbekiston sharoitida eutanaziya qonuniy emas, shifokorlar bemor hayotini saqlash va og'riqni kamaytirishga qaratilgan choralardan foydalanadi. Shu bilan birga, palliativ tibbiyot va og'riqni nazorat qilish dasturlari eutanaziyaga alternativ yechim sifatida qo'llanilishi mumkin.

Ushbu tezis tibbiy xodimlar, huquqshunoslar va jamiyat uchun eutanaziya masalasini kompleks o'rganishning ahamiyatini ko'rsatadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Smith, J. "Euthanasia and Palliative Care," Medical Ethics Journal, 2020, p. 12-25.
2. Johnson, L. "Active and Passive Euthanasia: Medical Perspectives," International Health Review, 2019, p. 45-58.
3. Brown, A. "Ethical Dilemmas in End-of-Life Decisions," Bioethics Today, 2021, p. 33-47.
4. Miller, R. "Pain Management and Terminal Illness," Journal of Clinical Medicine, 2020, p. 78-92.
5. Van der Wal, G. "Euthanasia Laws in the Netherlands and Belgium," European Journal of Legal Studies, 2018, p. 101-115.
6. Beauchamp, T., Childress, J. Principles of Biomedical Ethics, 7th Edition, Oxford University Press, 2021, p. 215-230.
7. Singer, P. Practical Ethics, Cambridge University Press, 2019, p. 140-156.
8. O'zbekiston Respublikasi "Sog'liqni saqlash to'g'risida"gi Qonuni, 2019, p. 5-18.
9. Davis, K. "Legal Cases on Euthanasia," Journal of Medical Law, 2020, p. 67-83.
10. Clark, D. "Palliative Care as an Alternative to Euthanasia," Journal of Hospice Care, 2019, p. 22-35.